

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-70>

УДК 336.717:140.3:332.1

ГАРМОНІЗАЦІЯ СХІДНОЇ ФІЛОСОФІЇ ФІНАНСІВ В АРХІТЕКТОНІЦІ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

HARMONISATION OF THE EASTERN PHILOSOPHY OF FINANCE IN THE ARCHITECTONICS OF THE GLOBAL FINANCIAL SYSTEM

Катрич Олена Дмитрівна

здобувач освітнього ступеня «доктор філософії»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6022-1118>

Katrych Olena

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Ісламська фінансова система, заснована на принципах східної філософії, пропонує унікальний підхід до управління економікою, що відрізняється від західних моделей. Ця система базується на моральних та етичних принципах, включаючи заборону на ріба (відсотки) та сприяння соціальній відповідальності, справедливості та співпраці. У статті досліджується вплив східної філософії на формування та розвиток ісламських фінансових інститутів, а також їх роль у глобальному економічному середовищі. Особлива увага приділяється аналізу ключових аспектів, таких як принципи спільного ризику та прибутку, механізми соціальної справедливості та прозорості, що дало змогу виявити, що інтеграція цих принципів сприяє створенню стійкої та гармонійної фінансової системи, яка відповідає потребам сучасного суспільства та підтримує економічну стабільність. У статті проаналізовано перспективи інкорпорування ісламської фінансової моделі в різних регіонах світу, підкреслюючи її потенціал для вирішення сучасних економічних викликів.

Ключові слова: світова фінансова система, архітекtonіка фінансової системи, ісламська фінансова система, східна філософія, ріба (відсотки), соціальна відповідальність, економічна стабільність, спільний ризик та прибуток, етичні принципи, фінансові інститути, прозорість, справедливість.

This article explores the harmony between Eastern philosophy and the Islamic financial system, focusing on their shared ethical principles and implications for the modern global economy. Rooted in Sharia law, the Islamic financial system operates on foundational principles such as the prohibition of interest (riba), equitable distribution of profits and risks, transparency, ethical conduct, and social responsibility. Key financial instruments include mudaraba, musharaka, and ijara, all designed to align with Sharia's mandates. Eastern philosophies, particularly Confucianism, Daoism, and Buddhism, influence the ethical principles in Islamic finance. In the economic context, Eastern philosophy fosters models prioritizing long-term stability, collective well-being, and harmonious relationships between business and society. The objective of this study is to examine the integration of Eastern philosophical principles into the Islamic financial system, highlighting how these combined ethical and moral frameworks contribute to economic stability, social responsibility, and sustainable development. This study employs a qualitative research approach, analyzing existing literature on Islamic finance and Eastern philosophy. Comparative analysis is used to identify parallels between Eastern philosophical concepts and Islamic financial principles. The analysis reveals significant alignment between Eastern philosophical principles and Islamic financial practices. Confucianism's emphasis on humanity, justice, and morality aligns with Islamic finance's focus on ethical conduct, profit and risk sharing, and the prohibition of riba. Daoist values of harmony and balance resonate with transparency and sustainable development principles in Islamic finance. Buddhist principles of mindfulness and compassion correspond with Islamic mechanisms like zakat and waqf. The implementation of Islamic financial instruments, such as sukuk, in countries like Malaysia, Saudi Arabia, and the UAE, has demonstrated substantial economic benefits, including increased investment in infrastructure and social projects. This study contributes to the scientific understanding of the integration of Eastern philosophical principles with Islamic financial systems. It presents a novel comparative analysis, highlighting the convergence of ethical and moral frameworks from Confucianism, Daoism, and Buddhism with Islamic finance principles. The research underscores the unique benefits of this integration, such as enhanced economic stability, ethical investment practices, and sustainable development. The practical significance of this study lies in its demonstration of how integrating Eastern philosophical principles with Islamic finance can enhance

economic stability, ethical investment, and sustainable development. By highlighting successful case studies and real-world applications, the research provides valuable insights for policymakers, financial institutions, and investors seeking to adopt more ethical and socially responsible financial practices.

Keywords: global financial system, financial system architecture, Islamic financial system, Eastern philosophy, riba (interest), social responsibility, economic stability, shared risk and profit, ethical principles, financial institutions, transparency, fairness.

Постановка проблеми. Ісламська фінансова система, заснована на релігійних та етичних принципах, значно відрізняється від західних фінансових моделей, що базуються на відсотках, лихварському капіталі та максимізації прибутку. Попри зростаючу популярність і поширення, ісламські фінансові інститути стикаються з низкою викликів у сучасному глобалізованому економічному середовищі. Основною проблемою є інтеграція принципів ісламської фінансової системи з домінуючими світовими економічними моделями, що вимагає гармонійного поєднання (адаптивності) релігійних настанов із практичними вимогами сучасного бізнесу. Додатково, необхідно дослідити, як східна філософія може сприяти розвитку та зміцненню ісламських фінансів, забезпечуючи їх стабільність та конкурентоспроможність у глобальному контексті, як невід'ємної складової архітектури світової фінансової системи. Це дослідження спрямоване на виявлення шляхів ефективно інтеграції ісламських фінансових принципів у сучасні економічні системи та визначення їх потенціалу для забезпечення економічної стабільності та справедливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження ісламської фінансової системи акцентують увагу на її унікальних характеристиках та потенціалі для створення справедливої та стабільної економічної системи. Мозговий О. М. [1], Луцишин З. О. [17; 18], Субочев О. В. [2], Фролова Т. О. [18] розглядають теоретичні та практичні аспекти ісламських фінансів, підкреслюючи важливість соціальної відповідальності, прозорості та спільного ризику і прибутку. Серед міжнародних дослідників виділяються Абдулла Саїд [13], що аналізує вплив релігійних принципів на економічну стабільність, а також Мухаммад Аюб [5], який досліджує інтеграцію ісламських фінансових інститутів у глобальну економіку. Роботи Сулеймана Ель-Тумі [6] акцентують увагу на ролі ісламських фінансів у розвитку соціально орієнтованих економічних моделей. Ці та інші дослідження створюють базу для подальшого вивчення можливостей і викликів, з якими стикається

ісламська фінансова система у глобальному контексті.

Мета статті полягає у дослідженні гармонізації східної філософії розуміння та існуючих механізмів функціонування ісламської фінансової системи до умов, викликів і трансформаційних змін світової фінансової системи, виявленні формату їх співіснування, взаємопов'язаності у сучасному форматі глобальної економіки. Стаття спрямована на аналіз ключових принципів, що лежать в основі ісламських фінансів, і їх інтеграції з традиційними фінансовими моделями; вивчення потенціалу ісламської фінансової системи для забезпечення економічної стабільності та справедливості у сучасному суспільстві, а також оцінка можливостей її застосування у різних економічних регіонах світу.

Виклад основного результату дослідження. Ісламська фінансова система є сукупністю фінансових інститутів, практик та інструментів, що базуються на принципах шаріату (ісламського права). Основними принципами цієї системи є заборона на стягнення та виплату відсотків (ріба), поділ прибутків і ризиків між сторонами, прозорість та етичність у фінансових операціях, а також спрямованість на соціальну відповідальність і справедливість [8, с. 4]. Ісламські фінансові інструменти включають мудараба (інвестиційне партнерство), мушарака (спільне підприємництво), іджара (лізинг), та інші механізми, що забезпечують відповідність вимогам шаріату. Східна філософія, зокрема конфуціанство, даосизм та буддизм, значною мірою впливає на формування економічних моделей у країнах Азії. Ці філософські традиції підкреслюють важливість гармонії, етики, співпраці та соціальної відповідальності. В економічному контексті східна філософія сприяє розвитку моделей, що акцентують увагу на довгостроковій стабільності, спільному благополуччю та гармонійних відносинах між бізнесом і суспільством. Принципи східної філософії інтегруються у корпоративну культуру та управлінські практики, формуючи стійкі та етичні підходи до ведення бізнесу.

Схема ісламської фінансової системи та вплив східної філософії

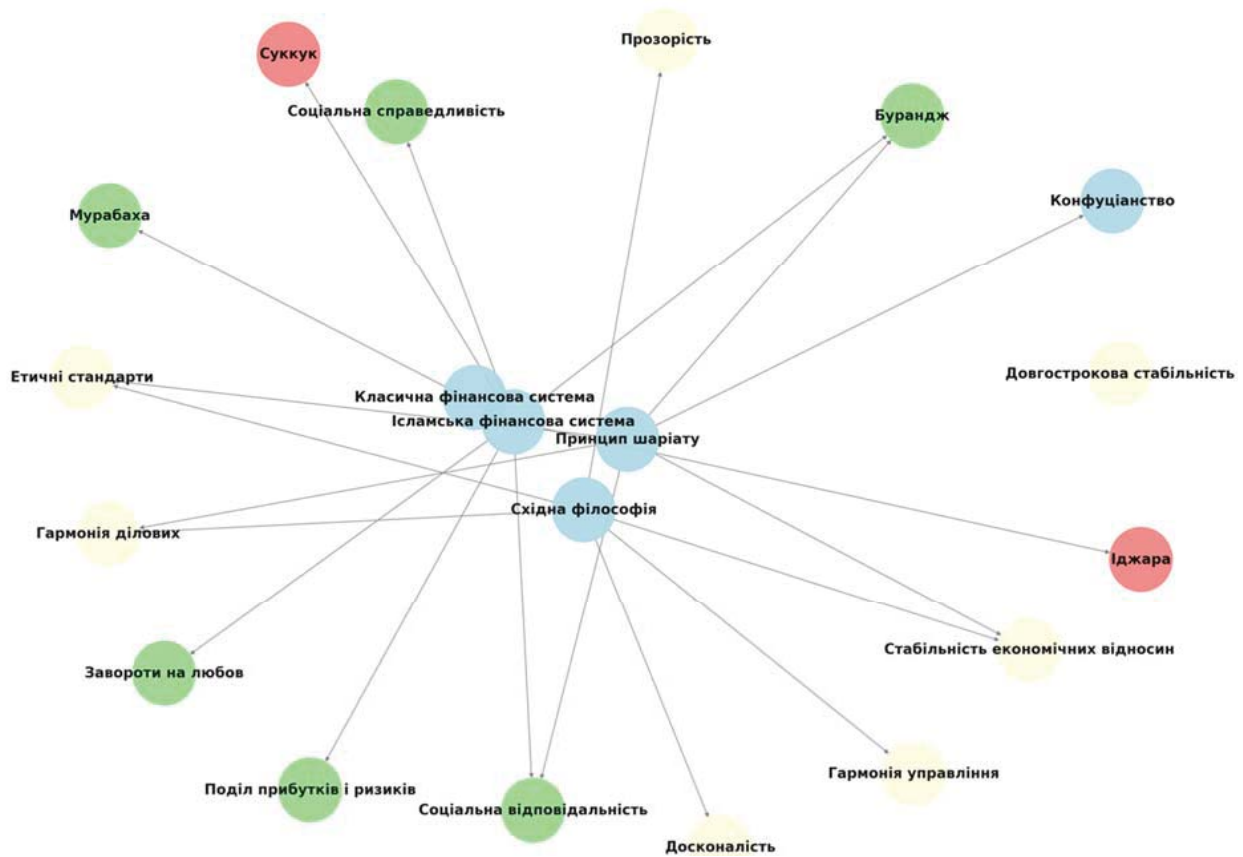

Рис. 1. Взаємопов'язаність ісламської фінансової системи та східної філософії

Джерело: власна розробка автора

Ісламська фінансова система заснована на принципі заборони ріба, що передбачає відмову від стягнення або виплати відсотків. Цей принцип впливає з Корану та хадисів, де ріба вважається несправедливою практикою, що призводить до соціальної нерівності та експлуатації. Згідно з даними Світового банку, ринок ісламських фінансових активів зріс з 1,5 трильйона доларів США у 2013 році до понад 2,5 трильйонів доларів США у 2020 році [16]. Дана тенденція свідчить про зростаючий попит на фінансові продукти, що відповідають принципам шаріату. Заборона ріба стимулює розвиток альтернативних фінансових інструментів, таких як мудараба (інвестиційне партнерство) та мушарака (спільне підприємництво), що базуються на розподілі прибутків та ризиків між сторонами.

Активи ісламських банків у світі швидко зросли, досягнувши 3,24 трильйона доларів США на кінець 2022 року, порівняно з 1,3 трильйона доларів у 2012 році. Кількість повноцінних ісламських банків збільшилася

на 36%, досягнувши 336 у 2022 році, тоді як кількість звичайних банків із ісламськими вікнами або послугами зросла на 84%, до 274 у 2022 році [14]. Найвищі темпи зростання ісламського банкінгу за останнє десятиліття спостерігалися в Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах та Ірані, які скористалися зміцненням національної валюти 2020–2022 роках.

Маючи близько 70% частки світових ісламських фінансових активів, ісламський банкінг був основним чинником загального зростання галузі за останні десять років [12]. Ісламські банки залишалися стійкими до ринкових коливань з 2012 по 2022 рік, успішно відновлюючись від інтенсивного тиску, спричиненого пандемією Covid-19 та економічною невизначеністю після 2020 року, що змусило інвесторів спрямовувати більше капіталу та інвестицій у ісламські банківські установи. Протягом цього десятиліття більше країн почали інкорпорування ісламського банкінгу до національного [4, с. 365]. Оман став останньою країною Ради співробітництва країн Перської затоки

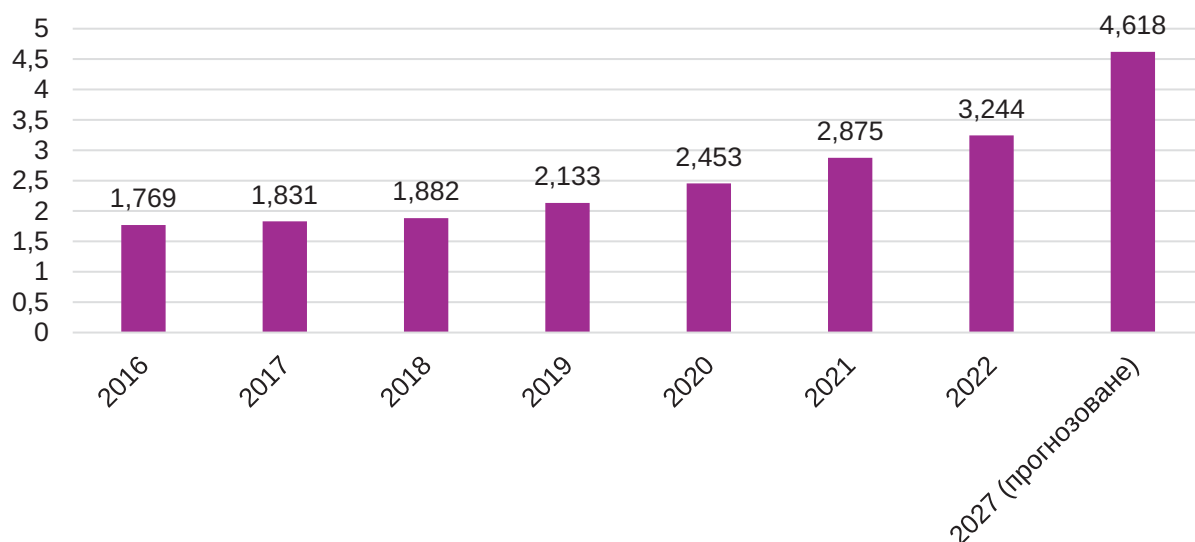

Рис. 2. Зростання активів ісламських банків (2016–2022, млрд доларів США)

Джерело: побудовано автором на основі [16]

(GCC), яка прийняла ісламські фінанси, тоді як інші, такі як Катар, закрили «ісламські вікна». За межами GCC, країни в інших регіонах також почали більше зосереджуватися на ісламському банкінгу, яскравими прикладами є Туреччина, Казахстан і Узбекистан, Нігерія та Уганда, а також Філіппіни [9].

Один з основних принципів ісламської фінансової системи полягає у спільному розподілі ризиків та прибутків між учасниками фінансових операцій. Це сприяє більш спра-

ведливим та етичним фінансовим відносинам [3]. Угоди типу мудараба та мушарака забезпечують інвесторам частку в прибутках, але також і в ризиках, що стимулює їх до більш обережного та відповідального управління капіталом. За даними МВФ, такі угоди сприяють зниженню системних ризиків та покращують фінансову стабільність, оскільки вони зменшують залежність від боргового фінансування та сприяють більш рівномірному розподілу ризиків.

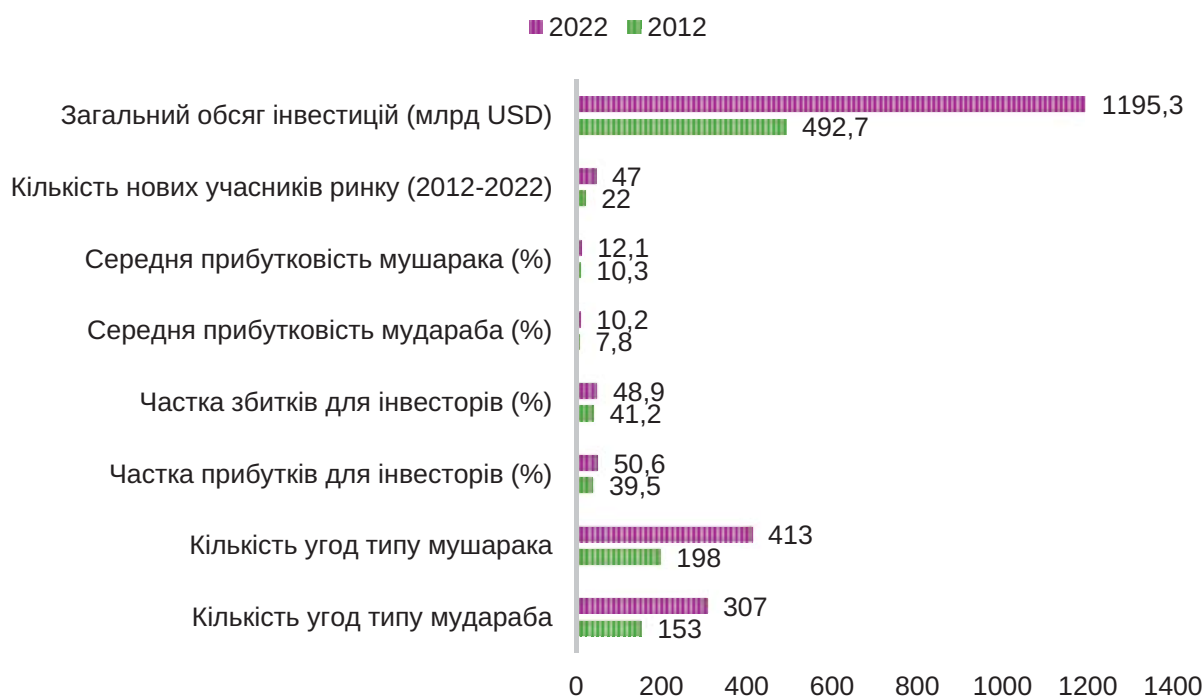

Рис. 3. Порівняння спільного ризику та прибутків в 2012 та 2022 роках

Джерело: створено автором на основі [14; 15]

Ісламська фінансова система також базується на принципах справедливості, прозорості та соціальної відповідальності. Ці принципи забезпечують етичність фінансових операцій та спрямованість на соціальне благо. Наприклад, ісламські банки зобов'язані дотримуватися високих стандартів прозорості, надаючи детальну інформацію про свої операції та фінансовий стан. Вони також активно беруть участь у благодійних та соціально-орієнтованих проєктах через механізми, такі як закят (обов'язкове благодійне пожертвування) та вакф (пожертвування на благодійні цілі) [10]. Згідно з дослідженням Thomson Reuters, у 2019 році загальний обсяг закят склав близько 76 мільярдів доларів США, що свідчить про значний внесок ісламських фінансових інститутів у соціально-економічний розвиток [16]. Ці принципи забезпечують стабільність та довіру до ісламських фінансових інститутів, підвищуючи їхню привабливість серед інвесторів, які шукають етичні та соціально відповідальні інвестиційні можливості.

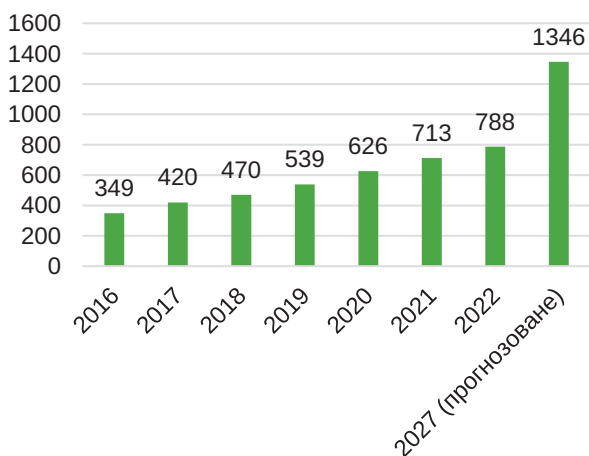
На кінець 2022 року загальна вартість глобальних інструментів сукук становила 788,39 мільярда доларів США, порівняно з 260,03 мільярда доларів США у 2012 році [11]. Загальна кількість випущених сукук зросла з 1899 у 2012 році до 4806 у 2022 році. Випуски на міжнародних та внутрішніх ринках досягли рекордних показників останніми роками: у 2022 році було випущено 1458 сукук на суму 198,82 мільярда доларів США, порівняно з

878 у 2012 році на суму 142 мільярди доларів США [12]. Проте зростання ринку сукук сповільнилося за останні п'ять років у порівнянні з попередніми періодами, коли спостерігалося бурхливе зростання випусків із рекордними розмірами.

Розвиток ринку сукук був зумовлений постійно зростаючою потребою у фінансуванні. Крім того, широка база інвесторів також побачила привабливість цього інструменту, частково через його рідкість, а частково через унікальні змішані характеристики, що поєднують елементи акціонерного та боргового капіталу. Багато урядів і корпорацій звернули увагу на цей нішевий ринок, незважаючи на складні структури та процедури сукук порівняно зі звичайними облігаціями [7]. З моменту випуску першого сукук у 2002 році в сучасний період ісламських фінансів, зростання було зосереджене переважно на традиційних ринках ісламських фінансів. Однак у минулому десятилітті емітенти з різних країн Європи, Азії та Субсахарської Африки увійшли на ринок сукук, сприяючи його диверсифікації та поглибленню.

Незважаючи на зростання, розвиток ринку сукук обмежувався меншою кількістю випусків порівняно зі звичайними облігаціями. У порівнянні з ринком облігацій, ринок сукук є фрагментованим та має нижчий рівень ліквідності на вторинному ринку, оскільки багато інвесторів тримають папери, що відповідають шаріату, до погашення через їх рідкість, привабливі ставки та низький кредитний ризик,

Темпи зростання вартості Sukuk (2016-2022 рр., млрд доларів США)

Провідні країни за вартістю сукук (2022 рік, млрд. доларів США)

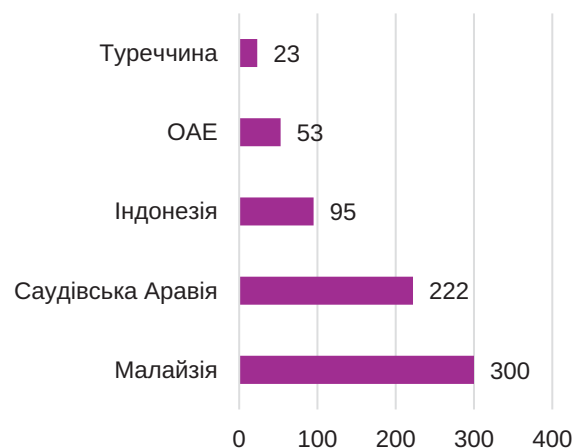

Рис. 4. Зростання глобальних активів сукук та обсяг випусків за період 2012–2022 років

Джерело: створено автором на основі [14 ;15]

особливо стосовно урядових та багатосторонніх випусків.

За останнє десятиліття спостерігалось впровадження різних типів та структур сукук, таких як проєктні сукук та транскордонні сукук. Казначейські сукук та роздрібні сукук також набули популярності, а останнім часом відбувається рух у бік зелених та інших типів ESG (екологічних, соціальних та

управлінських) сукук. Загалом, багато суверенних держав вийшли на ринок сукук, включаючи ОАЕ, Бахрейн, Малайзію, Індонезію, Єгипет та країни з меншими ринками ісламських фінансів, такі як Південна Африка та Нігерія [5, с. 305]. Більшість їхніх сукук були перевищені попитом та продані за низькими ставками, що свідчить про високий попит на сукук у світі.

Таблиця 1

Паралелі між східними філософськими концепціями та ісламськими фінансовими практиками

Східна філософська концепція	Ісламська фінансова практика	Пояснення	Практичні приклади	Вплив на суспільство
Гуманність (Конфуціанство)	Спільний ризик та прибуток в угодах	Спільний розподіл ризиків і прибутків між сторонами сприяє гуманності та взаємній повазі.	Угоди типу мудараба та мушарака в ісламських банках.	Сприяє соціальній гармонії та економічній стабільності.
Справедливість (Конфуціанство)	Заборона на ріба (відсотки)	Заборона на стягнення відсотків забезпечує справедливість та рівні можливості для всіх учасників.	Заборона на відсоткові позики в ісламських фінансових інститутах.	Забезпечує економічну справедливість та зменшує бідність.
Моральність (Конфуціанство)	Соціальна відповідальність та етичність	Фінансові інститути діють відповідально та етично, дотримуючись високих стандартів моральності.	Фінансування соціальних проєктів та благодійних організацій.	Підвищує довіру до фінансових інститутів.
Гармонія (Даосизм)	Прозорість у фінансових операціях	Прозорість у фінансових операціях підтримує гармонію між учасниками ринку.	Вимоги до прозорості та звітності в ісламських банках.	Покращує взаємодію між фінансовими установами та суспільством.
Природна рівновага (Даосизм)	Сталий розвиток та екологічні фінанси	Інвестиції в сталий розвиток відповідають принципам природної рівноваги.	Інвестиції у зелені та стійкі проєкти.	Сприяє збереженню навколишнього середовища та сталому розвитку.
Усвідомленість (Буддизм)	Закат (обов'язкове благодійне пожертвування)	Закат сприяє усвідомленості та відповідальності за благополуччя інших.	Регулярні пожертвування на підтримку бідних та нужденних.	Підтримує соціально вразливі верстви населення.
Співчуття (Буддизм)	Вакф (пожертвування на благодійні цілі)	Вакф допомагає зменшувати страждання через благодійні програми та соціальну допомогу.	Створення благодійних фондів та проєктів.	Зменшує соціальну нерівність та сприяє загальному благополуччю.

Джерело: створено автором на основі [13, с. 121]

Східна філософія, яка включає в себе вчення конфуціанства, даосизму та буддизму, значною мірою впливає на формування етичних та моральних принципів ісламських фінансів. Ці філософські традиції пропонують багатий фундамент для розвитку етичних стандартів і соціальної відповідальності, які є невід'ємною частиною ісламської фінансової системи.

Східна філософія, з її акцентом на гармонію, справедливість та етичність, має значний вплив на формування етичних та моральних принципів ісламських фінансів, сприяючи розвитку соціально відповідальної та стійкої фінансової системи.

Малайзія є одним із провідних центрів ісламських фінансів у світі. Вона запровадила широкий спектр ісламських фінансових інструментів, таких як сукук, мудараба, мушарака та іджара. Сукук (ісламські облигації) користуються особливою популярністю. Згідно з даними МВФ, Малайзія залучила понад 200 мільярдів доларів США через випуск сукук станом на 2022 рік [14]. Завдяки цьому Малайзія стала найбільшим емітентом сукук у світі, що дозволило країні фінансувати масштабні інфраструктурні проекти, зокрема будівництво доріг, мостів та аеропортів.

Саудівська Аравія активно використовує ісламські фінансові інструменти для залучення капіталу та фінансування державних проектів. Наприклад, у 2020 році уряд Саудівської Аравії випустив сукук на суму 8 мільярдів доларів США для фінансування проекту «Vision 2030», спрямованого на диверсифікацію економіки та зменшення залежності від нафти [7]. Саудівська Аравія також використовує мудараба та мушарака для залучення іноземних інвестицій та стимулювання економічного зростання.

ОАЕ, особливо Дубай, стали ключовими гравцями на ринку ісламських фінансів. Дубайський міжнародний фінансовий центр (DIFC) створив сприятливе середовище для розвитку ісламських фінансових інститутів [16]. У 2022 році ОАЕ випустили сукук на суму 7 мільярдів доларів США для фінансування різноманітних проектів, включаючи розвиток інфраструктури та зелені проекти.

Індонезія є найбільшою мусульманською країною за населенням і активно розвиває ісламські фінанси. У 2021 році Індонезія випустила сукук на суму 5 мільярдів доларів США для фінансування державного бюджету та соціально-економічних проектів [6, с. 1062]. Крім того, уряд Індонезії активно використовує

Таблиця 2

Порівняння ісламських фінансових інструментів з традиційними фінансовими моделями

Критерій	Ісламські фінансові інструменти	Традиційні фінансові моделі	Статистика
Етичні принципи	Базуються на етичних принципах, заборона на ріба (відсотки)	Орієнтація на максимізацію прибутку, допускається стягнення відсотків	Ісламські банки мали нижчий рівень неплатоспроможності під час кризи 2008 року
Соціальна відповідальність	Високий рівень соціальної відповідальності, фінансування соціальних проектів	Менше уваги до соціальної відповідальності, орієнтація на прибуток	Малайзія залучила понад 200 млрд USD через випуск сукук до 2022 року
Ринкова стабільність	Більша стійкість до ринкових коливань, менше спекуляцій	Більша залежність від ринкових коливань, вища ймовірність спекуляцій	Ісламські банки показали кращі результати під час фінансової кризи 2008 року
Фінансування сталого розвитку	Активно використовуються для фінансування екологічних проектів	Менше уваги до екологічних та соціальних аспектів	Зелений сукук у Малайзії фінансував екологічно чисті проекти
Інвестиції та диверсифікація	Забезпечують можливості для диверсифікації портфеля, зменшення ризиків	Можливості для диверсифікації, але більший ризик через спекуляції	Інвестиції в сукук показали середньорічну дохідність 6% за період 2010–2020 років

Джерело: створено автором на основі [7; 13, с. 119]

іджара (лізинг) для фінансування будівництва шкіл, лікарень та інших соціальних об'єктів.

На основі порівняння ісламських фінансових інструментів та традиційних фінансових моделей можна зробити кілька важливих висновків. Ісламські фінанси, базуючись на етичних принципах та соціальній відповідальності, пропонують більш справедливий та стійкий підхід до фінансових відносин. Заборона на ріба (відсотки) та принцип спільного ризику та прибутку сприяють створенню чесних та взаємовигідних умов для всіх учасників фінансових операцій.

Ринкова стабільність ісламських фінансових інструментів, вища стійкість до ринкових коливань та менша ймовірність спекуляцій роблять їх привабливими для інвесторів, особливо у періоди економічної нестабільності. Досвід фінансової кризи 2008 року показав, що ісламські банки виявилися менш уразливими до негативних впливів, що дозволило їм зберегти високий рівень платоспроможності [10]. Фінансування сталого розвитку через інструменти, такі як зелений сукук, сприяє екологічній та соціальній відповідальності, що відповідає глобальним тенденціям до збереження навколишнього середовища та сталого розвитку. Інвестиції в сукук забезпечують конкурентоспроможну дохідність та можливості для диверсифікації портфеля, зменшуючи ризику для інвесторів [4, с. 368]. Однак, традиційні фінансові моделі мають свої переваги, зокрема, вищий рівень ліквідності та більш широкий спектр інвестиційних можливостей. Вони також часто орієнтовані на максимізацію прибутку, що може бути привабливим для деяких інвесторів.

Ісламські фінансові інструменти представляють собою важливу альтернативу традиційним фінансовим моделям, пропонуючи більш етичний та соціально відповідальний підхід до фінансування. Подальший розвиток ісламських фінансів може сприяти створенню більш стабільної та стійкої глобальної фінансової системи.

Ісламські фінанси, незважаючи на їхні численні переваги, стикаються з низкою викликів при інтеграції у глобальну економіку. Однією з основних проблем є регуляторні бар'єри. Різні країни мають свої власні фінансові принципи регулювання, які можуть не відповідати принципам шаріату [17]. Багато країн мають законодавство, яке передбачає обов'язкову виплату відсотків, що суперечить забороні ріба. Це створює значні труднощі для ісламських фінансових установ, які прагнуть пра-

цювати на міжнародному рівні. Іншою важливою проблемою є нестача гармонізації стандартів. Існує відсутність єдиних стандартів для ісламських фінансових інструментів та практик. Різні країни та фінансові установи можуть мати різні тлумачення принципів шаріату, що призводить до нестабільності та недовіри серед інвесторів. Ця проблема особливо актуальна для сукук, де різні юрисдикції можуть мати різні вимоги до структуризації та випуску.

Ісламські фінансові інструменти часто стикаються з проблемами ліквідності на вторинному ринку. Багато інвесторів тримають ці інструменти до погашення через їх рідкість та привабливі умови [3]. Це обмежує можливості для торгівлі та знижує ліквідність ринку, що може відлякувати потенційних інвесторів. Крім того, існує проблема інформаційної асиметрії та освітнього рівня. Багато інвесторів та фінансових професіоналів недостатньо знайомі з ісламськими фінансовими принципами та інструментами. Це створює інформаційну асиметрію та перешкоджає поширенню ісламських фінансів. Необхідність спеціалізованої освіти та тренінгів для працівників фінансових установ також є значним бар'єром.

Незважаючи на окреслені проблеми, ісламські фінанси мають великий потенціал для вирішення сучасних економічних викликів завдяки своїм унікальним принципам та підходам. Ісламські фінанси можуть сприяти залученню до фінансової системи тих груп населення, які з різних причин уникають традиційних фінансових установ [13]. Багато мусульман уникають звичайних банків через релігійні переконання. Ісламські банки, пропонуючи продукти, що відповідають шаріату, можуть значно розширити фінансову інклюзивність. Принципи справедливості, прозорості та спільного ризику та прибутку, на яких базуються ісламські фінанси, сприяють створенню стабільної та стійкої фінансової системи. Вони зменшують спекуляції та фінансові бульбашки, що може запобігти економічним кризам. Під час фінансової кризи 2008 року ісламські банки показали кращі результати порівняно з традиційними банками завдяки своїм етичним принципам [14].

Ісламські фінансові інструменти активно використовуються для фінансування проєктів сталого розвитку. Ці проєкти спрямовані на збереження навколишнього середовища, розвиток відновлювальних джерел енергії та зменшення викидів парникових газів. Це відповідає глобальним цілям сталого розвитку

та може значно покращити екологічну ситуацію. Зростаюча кількість інвесторів шукає етичні та соціально відповідальні інвестиційні можливості. Ісламські фінанси, з їхнім акцентом на етичність та соціальну відповідальність, можуть задовольнити цей попит [7]. Інвестиції в сукук дозволяють інвесторам підтримувати проекти, що відповідають принципам шаріату та сприяють соціальному добробуту. Ісламські фінансові інструменти, такі як мудароба та іджара, можуть бути ефективно використані для фінансування великих інфраструктурних проектів та соціальних ініціатив. Це може сприяти економічному зростанню та покращенню якості життя в країнах, що розвиваються.

Незважаючи на наявні проблеми, ісламські фінанси мають значний потенціал для вирішення сучасних економічних викликів. Вони пропонують етичний, стійкий та соціально відповідальний підхід до фінансування, який може сприяти створенню більш стабільної та справедливої глобальної фінансової системи.

Висновки. Дослідження дає можливість зробити висновок, що ісламська фінансова система, заснована на принципах шаріату, пропонує унікальний підхід до фінансових відносин, що базується на етичності, прозорості та соціальній відповідальності. Основні принципи цієї системи включають заборону на ріба (відсотки), розподіл прибутків і ризиків між сторонами, а також справедливість і етичність у фінансових операціях. Ці принципи забезпечують більш стійкий та справедливий фінансовий підхід, який сприяє створенню стабільної економічної системи.

Зростання активів ісламських банків та випуск сукук свідчить про значний попит на фінансові продукти, що відповідають принципам шаріату. Наприклад, активи ісламських банків у світі зросли з 1,3 трильйона доларів у 2012 році до 3,24 трильйона доларів у 2022 році, а загальна вартість глобальних інструментів сукук збільшилася з 260,03 мільярда доларів США у 2012 році до 788,39 мільярда доларів США у 2022 році. Це зростання відображає зростаючий попит

на етичні фінансові інструменти та підвищену довіру до ісламських фінансових інститутів.

Східна філософія, зокрема конфуціанство, даосизм та буддизм, має значний вплив на формування етичних та моральних принципів ісламських фінансів. Ці філософські традиції підкреслюють важливість гармонії, етики, співпраці та соціальної відповідальності, що відображається у практиках ісламських фінансів. Наприклад, принципи спільного ризику та прибутку, заборона на ріба та соціальна відповідальність знаходять паралелі у східній філософії, сприяючи розвитку стійких та етичних фінансових відносин.

Порівняння ісламських фінансових інструментів з традиційними фінансовими моделями показало, що ісламські фінанси пропонують більш етичний та соціально відповідальний підхід до фінансування. Ісламські банки виявилися менш уразливими до ринкових коливань, зокрема під час фінансової кризи 2008 року, та продемонстрували високу стабільність. Крім того, ісламські фінансові інструменти активно використовуються для фінансування проектів сталого розвитку, що відповідає глобальним тенденціям до збереження навколишнього середовища та соціального добробуту. Незважаючи на визначені переваги, інтеграція ісламських фінансових принципів у глобальну економіку стикається з низкою викликів, таких як регуляторні бар'єри, нестача гармонізації стандартів, проблеми ліквідності та інформаційна асиметрія. Однак, ці виклики можуть бути подолані через розвиток єдиних стандартів, підвищення освітнього рівня та створення сприятливого регуляторного середовища.

Ісламські фінанси мають великий потенціал для вирішення сучасних економічних викликів. Вони можуть сприяти фінансовій інклюзивності, стабільності фінансової системи, фінансуванню сталого розвитку та етичному інвестуванню. Подальший розвиток ісламських фінансів може сприяти створенню більш стабільної, справедливої та стійкої глобальної фінансової системи, що відповідає тиме потребам сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мозговий О. М., Юркевич О. М., Машина Ю. П. Особливості функціонування ринку капіталу в доктрині ісламських фінансів. *Ефективна економіка*. 2022. № 9.
2. Мозговий О. М., Юркевич О. М., Субочев О. В. Модель банківської діяльності в доктрині ісламських фінансів. *Міжнародна економічна політика*. 2022. № 2 (37). DOI: <https://doi.org/10.33111/iep.2022.37.05>
3. Юркевич О. М., Мозговий О. М. Аналіз моделей, заснованих на торгівлі в рамках ісламської економічної доктрини. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 4.

4. Ahmed H., & Turkistani A.Q. (2021) The Impact of COVID-19 on Islamic Finance. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, no. 12(3), pp. 361–378.
5. Ayub M. (2022) Integration of Islamic Financial Institutions in the Global Economy. *Global Finance Journal*, no. 29(3), pp. 301–318.
6. El-Tomi S. (2020) The Role of Islamic Finance in Developing Socially Oriented Economic Models. *International Journal of Social Economics*, no. 47(8), pp. 1055–1072.
7. Ernst & Young. (2022) Global Islamic Banking Competitiveness Report 2022-2023. EY Global.
8. Iqbal Z., & Mirakhor A. (2021) Economic Development and Islamic Finance. *Islamic Economic Studies*, no. 29(1), pp. 1–18.
9. Kammer A., Norat M., Pinon M., Prasad A., Towe C., Zeidane Z., & IMF Staff Team (2020) Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options. International Monetary Fund.
10. Khan M., & Bhatti M. I. (2022) Islamic Banking and Finance in the Post-COVID Era. Palgrave Macmillan.
11. KPMG (2022) The Future of Islamic Finance: Trends and Insights. KPMG International.
12. PwC (2021) The Growing Potential of Islamic Finance. PwC Middle East.
13. Saeed A. (2021) The Impact of Religious Principles on Economic Stability: An Analysis of Islamic Finance. *Journal of Islamic Economics*, no. 14(2), pp. 115–132.
14. Standard & Poor's (2022) Islamic Finance Outlook 2022. S&P Global Ratings.
15. Thomson Reuters (2021) State of the Global Islamic Economy Report 2021/22. Thomson Reuters.
16. World Bank (2022) Islamic Finance: A Catalyst for Shared Prosperity. World Bank Group.
17. Zoriana Lutsyshyn, Alina Vorobiova. Adaptability of the Islamic Financial System to Modern Technological Innovations. *MIND JOURNAL*. Semiannual. 11/2021. 115 p.
18. Z. Lutsyshyn, T. Frolova, O.Katrych, A. Vorobiova Islamic Finance in the Reconfiguration of the Global Financial System: a structural analysis and potential implications. // Under Ed. Z. Lutsyshyn. Bielsko-Biała, 2023. 190 p. URL: <https://wseh.pl/en/publications/islamic-finance-reconfiguration-global-financial-system.html>

REFERENCES:

1. Mozgovyi O. M., Yurkevich O. M., Mashyna Y. P. (2022) Features of the Functioning of the Capital Market in the Doctrine of Islamic Finance. *Effective Economy*, no. 9.
2. Mozgovyi O. M., Yurkevich O. M., Subochev O. V. (2022) Banking Activity Model in the Doctrine of Islamic Finance. *International Economic Policy*, no. 2(37). DOI: <https://doi.org/10.33111/iep.2022.37.05>
3. Yurkevich O. M., Mozgovyi O. M. (2022) Analysis of Trade-Based Models within the Framework of the Islamic Economic Doctrine. *Investments: Practice and Experience*, no. 4.
4. Ahmed H., & Turkistani A. Q. (2021) The Impact of COVID-19 on Islamic Finance. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, no. 12(3), pp. 361–378.
5. Ayub M. (2022) Integration of Islamic Financial Institutions in the Global Economy. *Global Finance Journal*, no. 29(3), pp. 301–318.
6. El-Tomi S. (2020) The Role of Islamic Finance in Developing Socially Oriented Economic Models. *International Journal of Social Economics*, no. 47(8), pp. 1055–1072.
7. Ernst & Young (2022) Global Islamic Banking Competitiveness Report 2022-2023. EY Global.
8. Iqbal Z., & Mirakhor A. (2021) Economic Development and Islamic Finance. *Islamic Economic Studies*, no. 29(1), pp. 1–18.
9. Kammer A., Norat M., Pinon M., Prasad A., Towe C., Zeidane Z., & IMF Staff Team (2020) Islamic Finance: Opportunities, Challenges, and Policy Options. International Monetary Fund.
10. Khan M., & Bhatti M. I. (2022) Islamic Banking and Finance in the Post-COVID Era. Palgrave Macmillan.
11. KPMG (2022) The Future of Islamic Finance: Trends and Insights. KPMG International.
12. PwC (2021) The Growing Potential of Islamic Finance. PwC Middle East.
13. Saeed A. (2021) The Impact of Religious Principles on Economic Stability: An Analysis of Islamic Finance. *Journal of Islamic Economics*, no. 14(2), pp. 115–132.
14. Standard & Poor's (2022) Islamic Finance Outlook 2022. S&P Global Ratings.
15. Thomson Reuters (2021) State of the Global Islamic Economy Report 2021/22. Thomson Reuters.
16. World Bank (2022) Islamic Finance: A Catalyst for Shared Prosperity. World Bank Group.
17. Zoriana Lutsyshyn, Alina Vorobiova. Adaptability of the Islamic Financial System to Modern Technological Innovations. *MIND JOURNAL*. Semiannual. 11/2021. 115 p.
18. Z. Lutsyshyn, T. Frolova, O.Katrych, A. Vorobiova Islamic Finance in the Reconfiguration of the Global Financial System: a structural analysis and potential implications. // Under Ed. Z. Lutsyshyn. Bielsko-Biała, 2023. 190 p. Available at: <https://wseh.pl/en/publications/islamic-finance-reconfiguration-global-financial-system.html>